

DEENA OSTA

Najbolje prakse: Sprječavanje dječjih brakova u Bosni i Hercegovini

Najbolje prakse: Sprječavanje dječjih brakova u Bosni i Hercegovini

JANUAR, 2022.

DEENA OSTA
Analiza izrađena za Institut za razvoj mladih (KULT)

Izradu publikacije podržao je Institut za razvoj mladih KULT. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji nisu i ne mogu biti smatrani stavovima Instituta za razvoj mladih KULT.

Sadržaj

SAŽETAK	7
PROBLEM DJEĆJIH BRAKOVA U BIH	9
1. Zastupljenost dječjih brakova među romskom populacijom u BiH	9
2. Slab zakonodavni okvir i politike	9
3. Nedostatak svijesti i obrazovanja	10
NAJBOLJE PRAKSE - MODELI	11
Pregled uspješnih strategija iz zemalja u razvoju	11
Pregled problema u BiH	11
1. Slab zakonodavni okvir	11
2. Nedostatak svijesti i alternativa dječjem braku	12
NAJBOLJE PRAKSE	13
Egipat, sjeverna Afrika	13
1. Pravna sredstva odvraćanja u Egiptu	13
2. Inicijativa Dawwie	14
3. Awladna	14
4. Program Ishraq	14
5. Inicijativa za obrazovanje djevojčica	16
6. Takaful	17
Etiopija, istočna Afrika	17
Program Berhane Hewan	17
Pakistan, jugoistočna Azija	18
Fondacija Sughar	18
Indija, jugoistočna Azija	19
Državna strategija savezne države Rajasthan, Indija	19

SAŽETAK

Dječji brak je brak ili zajednica u kojoj je najmanje jedna strana mlađa od 18 godina. Smatra se kršenjem ljudskih prava i predmet je raznih međunarodnih konvencija. Prema Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, vjeridba i brak djeteta nemaju pravni učinak, a Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima priznaje samo brakove zasnovane na „slobodnom i potpunom“ pristanku dvije odrasle osobe. Dječji brakovi povezani su s drugim pravima kao što su sloboda izražavanja, pravo na zaštitu od štetnih običaja i zlostavljanja. Na ovaj problem, između ostalih faktora, utječe i kultura i religija. Neki od razloga su rodni stereotipi i tradicija, obezvređenje žena, neravnopravnost spolova, siromaštvo i socijalna isključenost.

Svrha ovog izvještaja je opisati najbolje prakse za borbu protiv dječjih brakova u Bosni i Hercegovini (BiH). Vlasti i nevladine organizacije širom svijeta koristile su različite strategije u sprječavanju ranih brakova. Ove strategije za cilj su imale sprječavanje i odgađanje sklapanja maloljetničkih brakova, i brigu za zdravlje, socijalnu zaštitu i obrazovanje djece. Glavni uzroci dječjih brakova u BiH su siromaštvo, nedostatak svijesti, tradicija i slaba pravna sredstva za odvraćanje. Kako bi se riješili različiti problemi koji uzrokuju i potiču dječje brakove, javni i privatni sektor u BiH zajedno s organizacijama civilnog društva moraju razviti i implementirati sveobuhvatnu strategiju. Ovaj izvještaj opisuje najbolje prakse iz četiri zemlje u tri regije (istočna Afrika, sjeverna Afrika i jugoistočna Azija). Opisane strategije uključuju uslovne poticaje, edukativne programe i ekonomsko osnaživanje djevojčica i njihovih porodica.

PROBLEM DJEĆJIH BRAKOVA U BIH

Dječji brakovi najzastupljeniji su u zapadnoj i centralnoj Africi, ali ovaj problem prisutan je i u BiH i susjednim zemljama. Najviše stope dječjih brakova zabilježene su u Albaniji, a zatim u Ukrajini i Srbiji.¹ U BiH su dječji brakovi uglavnom zastupljeni među romskom djecom, a mnoga od njih stupaju u rani brak zbog osjećaja sigurnosti i 'sigurnog mesta'. Djevojčice su obično mlađi član bračne zajednice i izložene su većem riziku od ranog braka. Dječji brakovi često dovode do drugih oblika trgovine ljudima. Borba protiv ovog kršenja ljudskih prava u BiH je važna, jer rani brakovi djetetu oduzimaju obrazovanje, prekidaju mladost, direktno utječe na njihovo mentalno i fizičko zdravlje te izazivaju druge štetne dugoročne posljedice.²

Izrada efikasnih strategija za sprječavanje dječjih brakova počinje identificiranjem uzroka i zastupljenosti problema u određenoj populaciji. Na taj način je moguće osmislit strateџije koje mogu pomoći vlastima u donošenju zakona i politika za rješavanje ovog problema i pružanje smjernica nevladinim organizacijama i drugim akterima civilnog društva koji mogu pomoći u implementaciji rješenja.

1. Zastupljenost dječjih brakova među romskom populacijom u BiH

Dječji brakovi u BiH uglavnom se tiču romske djece: 15% Romkinja od 15 do 49 godina udalo se prije 15. godine, a oko 50% Romkinja od 20 do 49 godina udalo se prije 18. godine. Djevojčice su češće žrtve dječjih brakova od dječaka. Dječaci se češće žene djevojčicama istog uzrasta, dok se djevojčice češće udaju za mladoženje starije od njih. Razlika u godinama između mladenke i mladoženje kreće se od jedne do 25 godina.³ Mnogi Romi ne pripisuju dječji brak kulturi i tradiciji, nego lošim životnim uslovima, siromaštvu i socijalnoj isključenosti. Intervencije moraju biti kulturološki osjetljive te uzeti u obzir da su rani brakovi za neke zajednice norma, bez obzira na to čemu ih pripisuju.

2. Slab zakonodavni okvir i politike

Populacijski fond Ujedinjenih naroda (UNPF) tvrdi da zakoni u Federaciji BiH (FBiH), Republici Srpskoj (RS) i Brčko Distriktu (BD) imaju nedostatke koji omogućavaju dječje brakove, a propisane kazne nisu dovoljno jako sredstvo pravnog odvraćanja. Policijski službenici i socijalni radnici prisilno prosjačenje smatrali su romskom tradicijom te roditelji ili staratelji djece nisu procesuirani. Opravdavanje dječjih brakova kao tradicije je neprihvatljivo i mora biti kažnjeno. Proces izrade javnih politika je ograničen nedostatkom podataka o ovom problemu i činjenicom da mnogi Romi nemaju lične dokumente.

1 <https://eeeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Child%20Marriage%20EECA%20Regional%20Overview.pdf>

2 <https://www.unicef.org/wca/child-marriage>

3 <https://eeeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20bosnia%20overview.pdf>

3. Nedostatak svijesti i obrazovanja

Mnoge djevojčice i žene nisu informirane o štetnim utjecajima ranog braka na reproduktivno zdravlje i živote djece. Indira Bajramović iz NVO Bolja Budućnost u BiH kaže da će "bez podrške, Romkinje ostati neinformirane a njihovi životi nepromjenjeni." Podrška može biti u vidu ekonomskog osnaživanja, obrazovanja, jačanja svijesti i zdravstvene pismenosti.⁴

NAJBOLJE PRAKSE - MODELI

Pregled uspješnih strategija iz zemalja u razvoju

Iskustva iz zemalja širom svijeta pokazuju da su za rješavanje problema dječjih brakova (posebno tri gore navedena problema) potrebni snažna politička volja i prioritiziranje dječjih brakova kao zdravstvenog problema. Rješenja moraju počivati na kulturološki osviještenom pristupu zasnovanom na pravima. Prema procjeni objavljenoj u časopisu United States Journal of Adolescent Health, od 30 metodologija koje su imale za cilj sprječavanje ranih brakova (od 2000. do 2019. godine), najuspješnije su bile intervencije fokusirane na podršku obrazovanju djevojčica i uslovne poticaje (u gotovini ili u naturi) (detaljne opise ovih strategija možete pronaći u poglavljima o Egiptu i Etiopiji).⁵

Rezultati istraživanja upućuju na ključnu ulogu različitih nivoa vlasti u osiguravanju održivosti inicijativa posvećenih borbi protiv dječjih brakova. Najuspješnijim strategijama rukovodila je vlast, a implementirane su u partnerstvu s drugim međunarodnim i domaćim akterima. Čak i u slučajevima kad su strategije uglavnom finansirali međunarodni donatori, kao što je UNPF, državne vlasti takođe su davale finansijski doprinos. Strategije koje su vodili lokalni i domaći akteri su gotovo uvijek podržavane (putem donacija, obuka, nastavnih planova i programa i procjena), odobravane ili pisane uz vodstvo i smjernice međunarodnih ili regionalnih nevladinih organizacija.

Pregled problema u BiH

1. Slab zakonodavni okvir

U BiH je zakonska dobna granica za sklapanje braka 18 godina, ali šesnaestogodišnjaci mogu stupiti u brak uz pristanak roditelja. Brak s osobom mlađom od 16 godina je nezakonit i kažnjiv novčanom ili kaznom zatvora do dvije godine u Republici Srpskoj, a u FBiH i Brčko Distriktu od 3 mjeseca do 3 godine. Međutim, ako se radi o ugovorenom braku, ovakvi slučajevi se ne procesuiraju. U slučajevima u kojima je započeto krivično gonjenje, ono se obično obustavlja.⁶

Postoje i slučajevi u kojima maloljetna osoba mlađa od 16 godina može sklopiti brak u svrhu 'zajedničkog života u inostranstvu', koji se odnose na brake koje sklapaju pripadnici bh. dijaspore s građanima BiH. U takvim slučajevima, odrasle osobe koje su omogućile sklapanje braka nisu krivično gonjene.

Glavni problemi:

- Rupe u zakonu (rani brak uz pristanak roditelja)
 - Rane vanbračne zajednice
 - Nedostatak pravnih sredstava za odvraćanje
-

⁴ <https://www.bolja-buducnost.org/index.php/en/home>

⁵ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X20306868>

⁶ <https://eeea.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20bosnia%20overview.pdf>

Često osobe koji već žive u vanbračnoj zajednici čekaju da oboje napune 16 godina da podnesu zahtjev za sklapanje braka
- ponekad samo nekoliko dana nakon 16. rođendana maloljetnika.

2. Nedostatak svijesti i alternativa dječjem braku

Važno je raditi s Romima i zajednicama u kojima su dječji brakovi zastupljeni jer je od vitalnog značaja da roditelji, djeca i odrasli članovi zajednice prepoznaju rizike povezane s dječjim brakovima. Značajan broj Roma ne prijavljuju brakove i sklapaju vanbračne zajednice. Čak se i bijeg i tajna udaja smatraju sklapanjem braka. U ovim zajednicama postoje ugovoreni brakovi i dječji brakovi, a istraživanje iz 2010. godine provedeno na 527 Romkinja pokazalo je da je 44,21% njih stupilo u brak prije navršene 18. godine života, u većini slučajeva između 14. i 16. godine.⁷ Djevojčice s minimalnim formalnim obrazovanjem su ranjivije.

Bez obzira na razloge, dječji brakovi u romskim zajednicama su štetni po zdravlje, budućnost i obrazovanje djece. Otpor Roma prema intervencijama koje se tiču dječjih brakova moguće je smanjiti direktnim radom s romskim zajednicama. Djevojčice treba ohrabriti da se vrate ili upišu u školu i završe školovanje.

Ključno je djevojčicama predstaviti alternative ranom braku, prosjačenju i drugim opasnim aktivnostima koje povećavaju rizik od eksploracije. Na primjer, većina Roma u BiH radi u neformalnoj ekonomiji i nezaposleni su – manje od 1% u FBiH i Brčko Distriktu i manje od 3% u RS. Djevojke i žene koje dobiju pristup formalnom tržištu rada i imaju mogućnost privređivanja za svoju porodicu ne moraju tražiti finansijsku stabilnost u ranom braku. Potrebno se baviti i drugim štetnim posljedicama dječjih brakova kao što je nedostatak prilika za zapošljavanje, ekonomska ovisnost i začarani krug siromaštva.

NAJBOLJE PRAKSE

U nastavku slijedi opis najboljih praksi u sprječavanju dječjih brakova u tri regije.

Glavni problemi:

- Siromaštvo
- Nedovoljna svijest
- Rani brakovi kao norma

Egipat, sjeverna afrika

NAJUČINKOVITIJE STRATEGIJE ZA BORBU PROTIV DJEĆJIH BRAKOVA:

Uslovni poticaji – Ponuđeni su uslovni finansijski i nefinansijski poticaji pod uslovom da djevojčice odgode brak do kraja programskega perioda. To podrazumijeva podršku privređivanju u vidu stoke, hrane i novca za hranu i druge osnovne potrepštine.

Obrazovanje – Djevojčice i žene moraju znati koliko je važno obrazovanje a poticanje školovanja, upisa u školu i povratka u školske klupe može sprječiti ili odgoditi dječji brak.

Jačanje svijesti – Žene i djevojčice informirane su o štetnosti dječjeg braka, reproduktivnom zdravlju i pravima, mentalnom zdravlju i izražavanju mišljenja i osjećaja.

Pružanje alternativa – Osposobljavanje djevojčica i žena za učešće na formalnom tržištu rada kako bi izbjegle rane brakove.

1. Pravna sredstva odvraćanja u Egiptu

Pravna sredstva odvraćanja u Sjedinjenim Američkim Državama

Prema sekcijsi § 201.300 Krivičnog zakona savezne države Nevada

"Ako u postupanju s djetetom nije korištena fizička sila ili prijetnja fizičkom silom [pojedinac] je počinio krivično djelo B kategorije i bit će kažnjen zatvorom u saveznom zatvoru od najmanje godinu dana i najviše 10 godina, uz mogućnost dodatne novčane kazne do 10.000 dolara."

Zakonska dobitna granica za stupanje u brak u Egiptu je 18 godina. Egipat se bori protiv dječjih brakova unaprjeđenjem zakona i tretira rane brakove kao prioritetsno zdravstveno i populacijsko pitanje. Egipatski zakonodavci su 2021. godine predložili amandmane na Zakon o porodici kako bi zaštitili djecu od ranih brakova krivičnim gonjenjem očeva djevojčica koji omogućavaju dječje brakove i povećanjem iznosa kazni.⁸

Vijeća i institucije vlasti također sarađuju na implementaciji zakona i akcionalnih planova za rješavanje problema dječjih brakova, uključujući Nacionalni savjet za djetinjstvo i majčinstvo.⁹

Egipat je također pokrenuo Program za porodicu i prava djeteta koji je za cilj imao borbu protiv dječjih brakova i prodaje djece u svrhu sklapanja braka te jačanje svijesti o trgovini ljudima.¹⁰ Program je finansirala Evropska unija(EU), u saradnji s Dječjim fondom Ujedinjenih

7 <https://cs.coe.int/team20/cahrom/7th%20cahrom%20plenary%20meeting/item%2004%20-%20ertf%20and%20phenjalipe%20joint%20paper%20making%20early%20marriage%20in%20roma%20communities%20a%20global%20concern.pdf>

8 <https://www.egypttoday.com/Article/194827/Egypt-to-issue-law-criminalizing-child-marriage-by-2021>

9 <https://www.unicef.org/egypt/press-releases/national-council-childhood-motherhood-launches-policy-action-series-policy-brief>

10 http://www.nccm-egypt.org/e7/index_eng.html

naroda (UNICEF). Održano je pet seminara o zakonskoj regulativi koja se tiče brakova na kojima su učestvovali advokati, nastavnici i žene koje omogućavaju sklapanje islamskih brakova. Održano je 20 seminara za jačanje svijesti o pravima djece i još 20 za jačanje svijesti o reproduktivnim pravima.

2. Inicijativa Dawwie

Dawwie je nacionalna inicijativa u Egiptu koja potiče pripovijedanje i diskusije među djevojčicama o mnogim pitanjima vezanim za žene, poput ranog braka.¹¹ Dawwie implementira Nacionalni savjet za djetinjstvo i majčinstvo u partnerstvu s Nacionalnim savjetom za žene, Ministarstvom obrazovanja i tehničkog obrazovanja, Ministarstvom mladih i sporta, Ministarstvom zdravstva i populacijskih pitanja, Ministarstvom socijalne solidarnosti, Ministarstvom kulture, Ministarstvom komunikacija, Ministarstvom informacija i tehnologije, UNFPA, UNICEF-om, Italijanskom agencijom za saradnju u Egiptu i drugim kampanjama civilnog društva.

Dawwie pruža siguran prostor u kojem djevojčice i dječaci mogu razgovarati o svojim ciljevima i učestvovati u dijalogu o pitanjima važnim za njihovu zajednicu. Mladi se mogu izražavati na mnoštvo načina, kao što su dramske izvedbe na temu dječjeg braka i slikanje murala. Dawwie također uključuje i starješine u ciljanim zajednicama, a međugeneracijski dijalog omogućio je djevojčicama da podijele svoje mišljenje o ranim brakovima. Djevojčice su mogle podijeliti svoje mišljenje o ovoj temi i bile su samouverenije u izražavanju mišljenja kod kuće. Učile su i vještine digitalne pismenosti, koje su im omogućile da se druže online i dijele svoja iskustva sa seksualnim i verbalnim uzneniravanjem. Ova inicijativa i dalje radi za dobrobit djevojčica u 21 guvernatu u Egiptu.

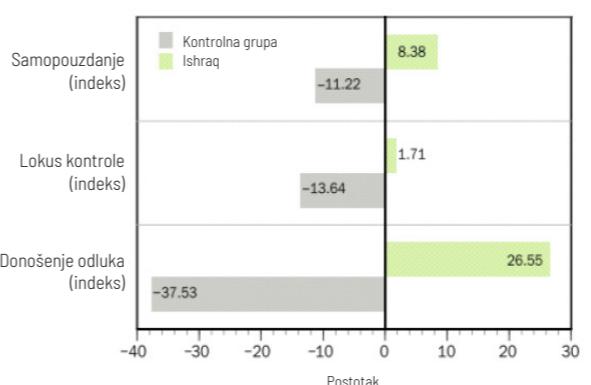
3. Awladna

Egipat je pokrenuo kampanju Awladna (Naša djeca)¹² u partnerstvu s UNICEF-om i EU s ciljem promoviranja pozitivnog roditeljstva i poštovanja ženskih prava. Kampanja se odvijala u tri faze: prva je bila fokusirana na pozitivno roditeljstvo sa hashtagom #CalmNotHarm; drugi se bavio nasiljem među mladima s hashtagom #ImAgainstBullying; a treća faza ciljala je roditelje s hashtagom #CalmNotHarm. Poruke su emitirane na radiju i televiziji, reklamama, javnim servisima i dijeljene SMS porukama. Publikacije su distribuirane u omladinskim centrima, supermarketima i među partnerima i donatorima iz privatnog sektora. Kampanju su finansirali EU i privatni donatori kao što su Orange, Vodafone, Etisalat, Mansawy, Mansour fondacija (Metro Market i Kheir Zaman), Kazyon, Lulu Market, Oscar Market, Aramax, Uber i J's Jewellery by Jude Benhalim.

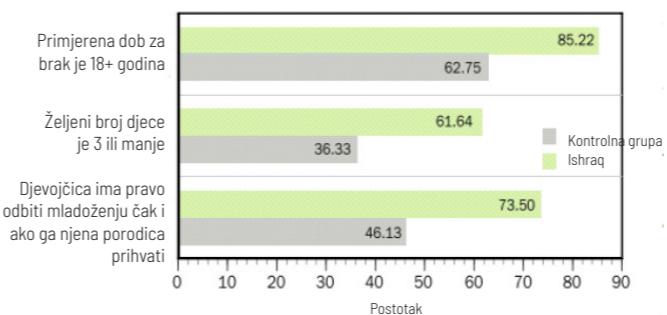
4. Program Ishraq

Ciljna grupa programa Ishraq su djevojčice uzrasta od 6 do 15 godina koje nikad nisu upisane u školu ili su prekinule školovanje. Cilj je integracija ovih djevojčica u egipatski školski sistem pomoću obuka.¹³

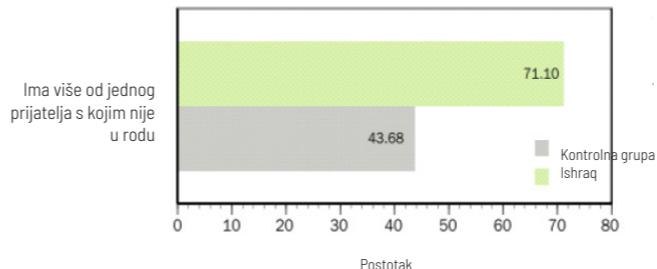
SLIKA 1 Ishraq program – usporedbe stavova prema samopouzdanju i donošenju odluka

SLIKA 2 Ishraq program – usporedbe stavova prema braku i trudnoćama

SLIKA 3 – Ishraq program – usporedbe stavova prema vršnjačkim mrežama

Program Ishraq finansirali su Populacijsko vijeće, Partnerstvo za ekonomsku politiku, Ambasada Kraljevine Nizozemske, Exxon Mobile i Save the Children. Program je takođe dobio podršku nekoliko službenika ministarstava od kojih su neki čak učestvovali u obuci za djevojčice. Vijeće za podršku programu formirana su na nivou države, guvernata i sela te su kasnije sklopljena partnerstva s Državnim vijećem za djetinjstvo i majčinstvo i Ministarstvom za mlade kako bi model programa Ishraq bio implementiran i u drugim selima uz korištenje "lokalnih resursa, zagovaranja i umrežavanja".

Sastanci i dijalog u zajednici održani su prije upisa djevojčica kako bi se roditelji i drugi članovi zajednice upoznali sa programom i dobili odgovore na sva pitanja. Nakon što su djevojčice dobile odobrenje roditelja, počele su pohađati nastavu koju su držale promoterke (djevojke i žene iz ciljnih zajednica koje su završile srednju školu ili fakultet). Promoterke su bile uzori djevojčicama i obučene su da drže obuke opismenjavanja i usvajanja vještina i sportske treninge.

Prva faza programa pokrenuta je 2001. godine u četiri sela i obuhvatila je 278 djevojčica. U fazi proširenja (od 2004. do 2007.) uključeno je dodatnih pet sela. U obje faze Ishraq je pomogao djevojčicama da nastave formalno školovanje i izbjegnu rane brakove. Postavljene su starosne granice za sesije: gornja starosna granica (15) odnosila na polaganje državnog ispita Nacionalnog generalnog autoriteta za pismenost i obrazovanje odraslih (GALAE), a donja starosna granica (12) je postavljena kako bi se osiguralo da djevojčice uče po programima koji se ne kose s drugim planovima i programima za djevojčice iz ruralnih područja. Prva faza programa trebala je završiti za 30 mjeseci, ali je smanjena na 20 mjeseci kako bi djevojčice mogle polagati GALAE ispit i nabaviti lične dokumente potrebne za upis u školu.

Nastava se održavala prijepodne kad su dječaci bili u školi, a djevojčice su se sastajale četiri puta sedmično, po četiri sata. Nastava je izvođena prema Caritasovom kurikulumu za opismenjavanje "Naučite biti slobodne" (Learn to be free) i kurikulumu za stjecanje životnih vještina Novi horizonti Centra za razvoj i populacijske aktivnosti (CEDPA), koji je uključivao

¹¹ <https://www.dawwie.net/en>

¹² <https://www.unicef.org/egypt/press-releases/launch-awladna>

¹³ https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2013PGY_IshraqFinalReport.pdf

obuke o jačanju zajedništva, sesije o pregovaranju, kritičkom mišljenju, i obuke o drugim temama.

U trećoj fazi Ishraqa (2008-2013) program se proširio na 30 sela a fokus su bila sela u ruralnim područjima s najmanje 120 djevojčica koje ne idu u školu. Nastava je upotpunjena s dvije dodatne komponente: finansijsko obrazovanje i prehrana. Korišten je kurikulum Prilike za mikrofinansiranje i otvoreni su bankovni računi za 1.523 učesnika i 118 promoterki, s 15 dolara na svakom računu. Što se tiče nutritivne komponente, Egipatska banka hrane je, pod uslovom da učenici pohađaju nastavu, distribuirala hranu kao što su grickalice na času i mjesecni prehrambeni paketi. U treću fazu programa uključeno je 2.119 djevojčica, a GALAE ispit je položilo 1.443 djevojčica.

Ovaj program bio je namijenjen i dječacima (od 13 do 17 godina) i naglašavao je važnost rodne ravnopravnosti i ženskih prava. Kurikulum Novi horizonti korišten je za podučavanje građanskih i ljudskih prava i promicanje odgovornosti prema zajednici i djevojčicama. Muški promoteri podučavali su grupe od 20 do 25 dječaka, četiri puta sedmično tokom šest mjeseci.

Nakon završetka programa, djevojčice su rekle da se osjećaju osnaženo i mogle su se vratiti u školski sistem s ličnim dokumentima. Djevojčicama je pružena podrška nakon povratka u školu jer su bile diskriminirane i smatrane 'polovnim učenicima'. Nakon razmatranja postignuća programa, došlo se do zaključka da je jako važno uključiti i udate djevojčice koje nisu isle u školu.

U program je uključeno 3.321 djevojčica i 1.775 dječaka, od kojih je 81% položilo GALAE ispit. Preko 50% djevojčica u ovom programu je krenulo u školu. Učesnice su poboljšale životne vještine i uštedjele novac - "po završetku projekta 15% djevojčica iz Ishraqa planirale su započeti, ili su već započele, vlastiti projekt." Učesnici su također bili bolje informirani o zdravstvenim uslugama - 90% djevojčica "znalo je gdje se nalaze centri za pružanje zdravstvenih usluga".

5. Inicijativa za obrazovanje djevojčica

Inicijativu za obrazovanje djevojčica (2002-2007) pokrenuo je Nacionalni savjet za djetinjstvo i majčinstvo kako bi potaknuli djevojčice uzrasta od 6 do 13 godina, u 7 egipatskih guvernerata da završe osnovnu školu.¹⁴ U sklopu inicijative zaposleno je 2.183 facilitatora sa srednjoškolskim obrazovanjem, koji su predstavili inicijativu ruralnim zajednicama i službenicima koji rade u marakizima (upravnim centrima drugog nivoa). Porodice su dobile pakete hrane za svakog učenika koji je pohađao najmanje 80% nastave a majkama djevojčica su ponuđene stručne obuke.

Svjetski program za hranu (WFP) osigurao je mikrokredite majkama za pokretanje malih biznisa. Inicijativu su podržali UNICEF, UNDP, Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), Fond Ujedinjenih nacija za razvoj žena, Međunarodna organizacija rada, Europska unija, Europska komisija, 18 ministarstava, Centralna agencija za mobilizaciju javnosti i statistiku, Centar za informiranje i podršku odlučivanju, sedam lokalnih nevladinih organizacija i institucija iz privatnog sektora.

Zahvaljujući ovoj inicijativi, 24.413 djevojčica i 3.023 dječaka upisano je u škole, izgrađeno je 1.076 novih škola prilagođenih

djevojčicama i otvoreno je 2.183 novih radnih mesta. U sklopu inicijative izrađeno je 6 nastavnih vodiča za različite predmete, vodič za evaluaciju učenika te dva vodiča za jačanje svijesti i mobilizaciju zajednice.

6. Takaful

Ministarstvo socijalne solidarnosti provodi program gotovinskih isplata koji se zove Takaful¹⁵ i za cilj ima prekidanje začaranog kruga siromaštva osnaživanjem Egipćanki. Program ženama osigurava mjesecna primanja pod uslovom da njihova djeca pohađaju najmanje 80% nastave, a majke i djeca dolaze na mjesecne zdravstvene preglede. Iznos novčanog transfera određuje se u skladu s brojem djece i njihovim uzrastima - ciljna grupa su uglavnom porodice s djecom mlađom od 18 godina. Implementacija je omogućena u saradnji s Institutom za istraživanje međunarodne prehrambene politike, a program su finansirali Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD) donacijom od 2,2 miliona dolara iz Ujedinjenog Kraljevstva. Partnerstvo za ekonomsku inkluziju prikupilo je dodatnih 180.000 dolara, a Nordijski fond osigurao još 212.454 dolara. Od 2018. godine programom je obuhvaćeno 2,25 miliona porodica, a 89% korisnika bile su žene.

Etiopija, Istočna Afrika

Program Berhane Hewan

Program Berhane Hewan (2005-2008.) pokrenuli su Ministarstvo mladih i sporta Etiopije i Regionalni ured za mlade i sport Amhara u Mosebu (eksperimentalno područje) i Enamirtu (kontrolno područje).¹⁶ Program su podržali UNFPA i Turner fondacija, a kampanjama prikupljanja sredstava osigurano je dodatnih 62.091 dolara od 700 donatora. Ciljna grupa programa bile su djevojčice i djevojke uzrasta od 10 do 19 godina koje su u riziku od prisilnog ranog braka i udate djevojčice i djevojke iz regije Amhara. Angažirane su četiri mentorice (s najmanje 10 završenih razreda) koje su pohađale petodnevnu obuku. Mentorice su također isle od vrata do vrata u selu Mosebo kako bi predstavile projekt lokalnom stanovništvu i identificirale djevojčice i djevojke iz ciljne skupine.

Utvrđeno je da sve djevojčice ispunjavaju uslove, a njihovi roditelji i staratelji dali su pristanak za učešće u programu i potpisali obrazac za registraciju. Djevojčice koje su učestvovale u programu imale su tri opcije: djevojčice koje su isle u školu dobile su školski materijal kako bi nastavile sa školovanjem; djevojčice koje nisu isle u školu dobile su iste materijale i potaknute su da ponovo krenu u školu; a djevojčice koje nikad nisu pohađale školu podijeljene su u grupe udatih i neudatih te su se sastajale s mentorima. Grupe udatih djevojčica su se sastajale jednom sedmično, a neudatih pet puta sedmično u javnim objektima. Za svaku sesiju korišten je kurikulum Ministarstva obrazovanja Etiopije koji kombinira neformalno obrazovanje i vještine privređivanja kao što su "poljoprivredne tehnike, peradarstvo i izrada kućnih predmeta." Djevojčice

¹⁵ Takaful je arapski prijevod riječi "solidarnost".

[https://socialprotection.org/discover/publications/egypt%20%99s-takaful-and-karama-cash-transfer-program-evaluation-program-im-pacts#:~:text=Takaful%20\(%E2%80%9CSolidarity%E2%80%9D\)%20supports.across%20all%20of%20Egypt%20governorates.](https://socialprotection.org/discover/publications/egypt%20%99s-takaful-and-karama-cash-transfer-program-evaluation-program-im-pacts#:~:text=Takaful%20(%E2%80%9CSolidarity%E2%80%9D)%20supports.across%20all%20of%20Egypt%20governorates.)

¹⁶ <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/ForcedMarriage/NGO/PopulationCouncil8.pdf>

koje su prisustvovale na više od 80% sesija na kraju programa nagrađene su ovcom.

Po završetku programa 650 djevojčica i njihovih porodica dobilo je ovcu, što je poslužilo kao nadoknada potencijalne finansijske koristi od udaje djevojčica. Voditelji programa konsultirali su poljoprivredne agente kako bi odabrali najbolju vrstu ovaca za uzgoj u oblasti Mosebo, a ovce su kupljene na lokalnim pijacama uz podršku članova zajednice.

Evaluacijski izvještaj objavljen 2007. godine otkrio je značajne pozitivne utjecaje na društveni, obrazovni i zdravstveni status djevojčica u oblasti Mosebo. Ove djevojčice imale su triput veću stopu pohađanja škole u usporedbi s kontrolnim područjem, a roditelji neudatih djevojčica odgodili su njihovu udaju dvije godine, koliko su trajale obuke. Osim toga, djevojčice iz Moseba u dobi od 10 do 14 godina imale su 90% manju vjerovatnoću da završe u dječjem braku u usporedbi s djevojčicama iz Enamirta.

Pakistan, jugoistočna Azija

Fondacija Sughar

Fondacija Sughar radi na sprječavanju prisilnih brakova i uvođenju društvenih promjena kroz ekonomsko osnaživanje žena u Pakistanu.¹⁷ Fondacija radi s lokalnim stanovništvom koje je direktno pogodeno ranim brakovima i angažira facilitatore za obučavanje žena. Plemenske i vjerske vođe, učitelji/ce, babice i lokalne organizacije učestvuju u izradi kurikuluma za obuku trenera (TOT) prilagođenih ciljnoj zajednici. Ovaj proces traje najmanje dvije sedmice, nakon čega se kurikulum koristi u podučavanju lokalnih facilitatora.

Facilitatori obučavaju 30 žena tri mjeseca u 'Sughar Hubu' - sigurnom prostoru namijenjenom za obuke. Druga obuka traje 6 mjeseci: nudi se jedna sesija sedmično, po facilitatoru, koja pokriva 3 različite teme koje ženama pružaju znanje potrebno za pokretanje malog biznisa.

Dok su žene bile na obukama, muškarci iz lokalne zajednice su igrali kriket i razgovarali o programu i pravima žena. Tim sastancima mogle su prisustvovati i žene. Konačno, po završetku obuke, održava se ceremonija na kojoj 10 žena dobija grantove za podršku start-up biznisima. Finansijska podrška dodjeljuje se u skladu s njihovim učešćem u programu i rezultatima usmenog ispita.

Indija, Jugoistočna Azija

Državna strategija savezne države Rajasthan, Indija

Državna strategija i akcioni plan za prevenciju dječjih brakova (iz 2017. godine) u Rajasthanu kao glavne uzroke ranih brakova u provinciji navode loš društveni i ekonomski status djevojčica, sveprisutan stav da su djevojčice teret, duboko ukorijenjena kulturno-škola uvjerenja vezana za dob pri stupanju u brak, slabo poznavanje zakonskih prava i činjenica da djevojčice nemaju pristup informacijama i prilikama.¹⁸ U nastavku je opis strategije i ključnih područja na koja je fokusirana.

GLOSAR:

Gram Sabha je vrhovno tijelo u Panchayati Raj sistemu (sistem seoske samouprave).

Sanjha Abhiyan je intenzivna kampanja zagovaranja protiv dječjih brakova.

Panchayati su lokalne ili plemenske vođe.

Adhyapika manchs su online forumi za nastavnice.

Meena manchs je kampanja koja ima za cilj jačanje posvećenosti zajednice obrazovanju djevojčica i pružanje mogućnosti djevojčicama da se izraze kroz pisanje i slikanje.

ICPS: Integrirana šema zaštite djece je šema koju sponzorira državna vlast a za cilj ima izgradnju sigurnog okruženja za djecu u Indiji kroz partnerstvo vlasti i civilnog društva.

ASHA: Akreditirani aktivist za javno zdravlje koji promovira univerzalni pristup vakcinaciji i pomaže u pristupanju uslugama koje se tiču zdravlja djece i reproduktivnog zdravlja. To su uglavnom žene koje su udate, udovice ili razvedene u dobi od 25 do 45 godina.

1. Promijeniti norme u zajednicama, patrijarhalni način razmišljanja i društvena uvjerenja koja dovode do dječjih brakova

1.1 Izraditi i dijeliti informativne letke i zabavne poučne materijale o posljedicama dječjeg braka za zajednicu.

- Obučiti državne službenike da izrađuju komunikacijske i zagovaračke planove.
- Savjetovanje o razvoju i standardizaciji komunikacijskih materijala.
- Koristiti društvene i druge medije kako bi se javno mnjenje okrenulo protiv ranih brakova.
- Datim osobama koje planiraju i implementiraju programe alat kojim mogu procijeniti napredak u ispunjenju indikatora u svakom distriktu. Potrebno je koristiti online kontrolnu ploču za analizu kumulativnih i trianguliranih učinaka pomoću različitih indikatora.
- Saradživati s razvojnim partnerima i nevladinim organizacijama u integriranju programa usmjerenih na zajednicu u postojeće programe koji rade na sprječavanju dječjih brakova.

17 <https://www.sugharfoundation.org/>

18 <https://www.girlsnottrides.org/documents/653/SSAP-Child-Marriage.pdf>

1.2 Pokrenuti zajedničku kampanju na državnom nivou „Sanjha Abhiyan – Bal Vivah Mukt Rajasthan“ i mobilizirati zajednicu kroz narodne pjesme, skečeve i umjetnost.

- Pokrenuti zajedničku kampanju na nivou cijele države.
- Dizajnirati logo i pjesmu za brendiranje kampanje.
- Integrirati komponente kampanje u sve terenske aktivnosti u sklopu programa koje provode vlasti.
- Iskoristiti postojeće platforme (Atal Seva Kendra, *anganwadi* centri i centri za pružanje osnovnih zdravstvenih usluga) na nivou sela/*gram panchayata* kako biste lokalnu zajednicu uključili u kampanju.

1.3 Jačati kapacitete odbora na lokalnom nivou kao što su Seoski odbor za sanitaciju i Odbor za zaštitu djece kako bi se jačala svijest o dječjim brakovima i potaknuto prijavljivanje dječjih brakova.

- Pružiti mogućnost učešća u obukama o dječjem braku i relevantnim propisima.
- Integrirati informacije o dječjim brkovima u postojeće programe jačanja kapaciteta/obuka za lokalne odbore.

1.4 Raditi s medijima kako bi njihovo izvještavanje o dječjim brkovima i njegovim uzrocima bilo primjerno i isticalo dječja prava.

- Dijeliti letke o dječjim brkovima koji će podatke o ovom problemu predstaviti u odgovarajućem kontekstu, uključujući i uzroke.
- Održati radionicu senzibilizacije za različite vrste medija – štampane i elektronske, o izvještavanju o pitanjima koja se tiču dječjih brakova uz poštovanje prava djeteta.

1.5 Potaknuti izabrane predstavnike vlasti na nivou države, distrikta i lokalnih uprava da zagovaraju protiv dječjih brakova.

- Uključiti izabrane predstavnike vlasti na nivou države, distrikta i lokalnih uprava u izradu dokumenata s ključnim informacijama o problemu.
- Zagovarati zajedno s predstavnicima vlasti.

1.6 Osigurati intenzivnije učešće lokalnih vlasti u sprječavanju dječjih brakova i koristiti *gram sabhe* kao platforme za utjecanje na javno mnjenje u zajednicama.

- Raditi na senzibilizaciji članove zajednica integracijom materijala o dječjim brkovima u modul obuke za *Panchayat Raj* odjele.
- Podijeliti dokumente s osnovnim informacijama s članovima zajednice, i ponuditi prijedloge koji su primjenjivi u njihovoj zajednici.
- Organizirati posebne sesije *gram sabhi* širom države o dječjim brkovima.
- Izraditi smjernice za model *gram panchayata* bez dječjih brakova.
- Odabratи ambasadora brenda koji će promovirati ideju Rajasthan bez dječjih brakova.
- Uvesti godišnje dodjele nagrada za *gram panchayate* u kojima nema dječjih brakova.
- Izrada smjernica koje će omogućiti eliminaciju dječjih brakova u *gram panchayatima*.

1.7 Uključiti interesne strane iz lokalne zajednice u sprječavanje dječjih brakova i pružiti rehabilitacijsku podršku žrtvama ovakvih brakova.

- Organizirati javne rasprave, „Ratri Choupals“, i koristiti druge platforme za interakciju sa zajednicama.

1.8 Iskoristiti utjecaj vjerskih tijela i strukovnih udruženja kako biste zajednice potaknuli na sprječavanje dječjih brakova.

- Izraditi dokumente s najvažnijim informacijama o dječjim brkovima koji će biti prilagođeni vjerskim tijelima i strukovnim udruženjima.
- Održavati radionice za vjerska tijela o problemu dječjih brakova.
- Izdati smjernice za sprječavanje dječjih brakova za različita strukovna udruženja i asocijacije uključene u dogovaranje brakova.
- Poticati ova tijela da izvještavaju o kršenjima Zakona o zabrani dječjih brakova.

2. Izraditi strategije prilagođene pojedinačnim distrikтima na osnovu zastupljenosti dječjih brakova.

2.1 Izraditi akcione planove prilagođene distrikтima na osnovu zastupljenosti dječjih brakova (visoka, srednja i niska).

- Analizirati podatke na nivou distrikta i izraditi odgovarajuće akcione planove.
- Evaluirati napredak u implementaciji akcionih planova.

2.2 Planirati i provesti zajedničku kampanju „Sanjha Abhiyan – Bal Vivah Mukt Rajasthan“ za cijeli distrikt.

- Pokrenuti zajedničku kampanju u 11 distrikta s visokim stopama dječjih brakova, kroz Bal Vivah Mukt Rajasthan Rath i mobilizirati lokalne resurse.
- Organizirati aktivnosti u distrikta sa srednjom i niskom stopom dječjih brakova.
- Provoditi kampanje koristeći Sapno ka Mandana (zidnu umjetnost) u odabranim blokovima distrikta.

2.3 Uskladiti aktivnosti koje u distriktu provode različite organizacije civilnog društva.

- Mapirati organizacije civilnog društva unutar distrikta koje mogu ostvariti saradnju.
- Razviti mehanizam na nivou distrikta koji će omogućiti sinergiju i koordinaciju aktivnosti s civilnim društvom.

3. Poboljšati pravni okvir i politike (s fokusom na prava) kako bi adolescente zaštitili od dječjih brakova.

3.1 Osigurati efikasnu implementaciju politika i zakona i definirati uloge i odgovornost različitih aktera na nivou države, distrikta, bloka i lokalne zajednice u provođenju politika i zakona.

- Revidirati postojeća Pravila o zabrani dječjih brakova (2007.).
- Izmijeniti pravila u skladu sa sugestijama iz evaluacije.
- Razviti zaštitni mehanizam i poticaje za osobe koje prijave dječji brak.

3.2 Jačanje svijesti o politikama, zakonima i programima koji se odnose na dječje brakove, zaštitu djece i osnaživanje adolescenta.

- Uputiti zajednice u relevantne zakone, politike i programe za obrazovanje, prava i ravnopravnost djevojčica.

3.3 Jačati pravnu svijest o postojećim zakonima o zaštiti djece i ravnopravnosti.

- Redovno organiziranje kampova za pravno opismenjavanje na nivou bloka i lokalne uprave.
- Olakšati proces za adolescente koji žele poništiti brak i istražiti mogućnost obeštećenja te im pružiti pravnu pomoć.

3.4 Ojačati mehanizme za rehabilitaciju i zaštitu djece koja su žrtve ranih brakova.

- Identificirati postojeće prepreke u pružanju usluga rehabilitacije i pristupa pravnom lijeku za djevojčice.
- Rješavanje identificiranih prepreka i jačanje mehanizama rehabilitacije i pristupa pravnom lijeku.
- Obučiti voditelje skloništa osnovanih u skladu sa Zakonom o zaštiti maloljetnika i skloništa za žene kako bi mogli raditi s djecom žrtvama ranih brakova.
- Pripremiti preporuke za pojednostavljenje procedure poništenja dječjeg braka.
- Unaprijediti rehabilitacijske centre za djecu žrtve ranih brakova ili u riziku od ranih brakova, uključujući skloništa, zdravstvene ustanove i centre koje vode priznate nevladine organizacije.

3.5 Jačati kapacitete službenika za sprječavanje dječjih brakova, matičnih ureda i specijalnih policijskih jedinica za maloljetnike.

- Izraditi materijale za obuku o dječjim pravima namijenjenu službenicima za sprječavanje dječjih brakova (CMPO)s, matičarima i specijalnim policijskim jedinicama za maloljetnike.
- Održati radionice za senzibilizaciju službenika za sprječavanje dječjih brakova, matičara i specijalnih policijskih jedinica za maloljetnike.

3.6 Identificirati komplementarne odredbe zakona kao što su Zakon o zabrani dječjih brakova (PCMA), Zakon o zaštiti djece od seksualnih delikata, Zakon o pravnoj zaštiti djece i Krivični zakon Indije.

- Organizirati konsultacije za revidiranje različitih zakona koji se odnose na zaštitu djece, uklanjanje kontradiktornih odredbi u vezi s dječjim brakovima i predlaganje poboljšanja zakona.

3.7 Racionalizirati ljudske resurse za jačanje implementacije Zakona o zabrani dječjih brakova.

- Osnovati odjel za osnaživanje adolescenta pri Direkciji za osnaživanje žena.
- Ojačati postojeće centre za pomoć/telefonske linije za djecu na nivou distrikta kako bi mogli savjetovati i pružati podršku adolescentima u riziku od dječjih brakova.

3.8 Ojačati mehanizme za monitoring implementacije zakona koji se tiču sprječavanja i zabrane dječjih brakova.

- Procijeniti postojeće nedostatke u monitoringu implementacije zakona koji se tiču sprječavanja i zabrane dječjih brakova.
- Ojačati sisteme izvještavanja i pobrinuti se da distrikti šalju mjesečne i kvartalne izvještaje.

3.9 Ojačati tijela u okviru Integrirane šeme za zaštitu djece (ICPS) koja rade na sprječavanju dječjih brakova.

- Osmisliti materijale za obuku i integrirati ih u module obuke u sklopu ICPS-a.
- Jačati kapacitete Odbora za zaštitu djece i odjela za zaštitu djece na nivou distrikta kako bi mogli kvalitetnije raditi na rehabilitaciji djece spašene iz ranih brakova.

4. Poboljšati pristup sigurnom i kvalitetnom obrazovanju.

4.1 Poboljšati implementaciju postojećih programa i šema kako bi djevojčice imale lakši pristup obrazovanju, s višim stopama pohađanja nastave, što se posebno odnosi na djevojčice iz ranjivih grupa.

- Evaluirati postojeće programe i šeme koje se odnose na zadržavanje djevojčica u školi i pripremiti dokument s aktivnostima koje je moguće implementirati.
- Implementirati nalaze evaluacije i pratiti implementaciju šema i programa.
- Održavati sastanke relevantnih odjela o metodama zadržavanja djevojčica u srednjim i stručnim školama.
- Poticati međusektorsku saradnju na programima kojim rukovode različiti odjeli a koji su posvećeni obrazovanju djece, kako bi se povećao postotak djece koja završavaju srednje i više škole.
- Koristiti inovativne strategije kako bi više mlađih koristilo vaučere za prijevoz, bicikle za djevojčice i uslovne transfere novca, što će pomoći u savladavanju prepreka obrazovanju kao što su udaljenost od škole i finansijski troškovi.
- Povećati ulaganja u internate za djevojčice iz marginaliziranih grupa.
- Povećati ulaganja u programe koji će djeci omogućiti da sustignu gradivo koje su propustili dok nisu pohađali školu.

4.2 Jačati svijest među učenicima o posljedicama dječjeg braka, odredbama Zakona o zabrani dječjih brakova i načinu prijavljivanja kršenja ovog zakona.

- Izraditi IEC materijale koji će na djeci prilagođen način predstaviti problem i zakonske

odredbe.

- Izdati smjernice i naredbe srednjim školama da IEC materijale učine dostupnim djeci i da razgovaraju o dječjim brakovima na svojim sjednicama.

4.3 Ojačati odnose između nastavnika, nastavnika i roditelja, i nastavnika i učenika koristeći dostupne platforme.

- Izraditi dokumente s osnovnim informacijama o dječjim brkovima, njegovim posljedicama i strategijama za sprječavanje takvih brakova.
- Uspostaviti redovan dijalog između nastavnika i roditelja, nastavnika i učenika i među nastavnicima koristeći platforme koje pružaju upravni odbori škola, roditeljski sastanci, kampanja *meena manch* i *adhyapika manch* forumi. Dijalog će pomoći u jačanju svijesti o važnosti ulaganja u obrazovanje i sprječavanje ranog napuštanja obrazovanja.
- Kako bi se uklonile postojeće prepreke, potrebno je analizirati šeme za unapređenje obrazovanja djevojčica, prepoznavanje prepreka i izradu strategija i akcionalih planova prilagođenih specifičnim problemima u svakom distriktu.

4.4 Integrirati rodna prava, životne vještine i PCMA (s fokusom na prava djeteta i štetnost dječjih brakova) u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola.

- Izraditi materijale za integraciju rodnih i dječjih prava u postojeću obuku nastavnika u saradnji s DIET-om, SIERT-om i Odborom za srednje obrazovanje (BSER).
- Saradivati s koledžima koji nude BA programe iz pedagogije i obrazovanja i uključiti modul o dječjim brkovima u njihov nastavni plan.
- Uvesti poglavje o dječjim brkovima, njegovim posljedicama i relevantnim zakonskim odredbama o dječjim brkovima u program za VIII razred.
- Identificirati postojeće izazove s kojima se suočavaju djevojčice u školama.
- Učiniti srednje i više škole rodno osjetljivim ugradnjom funkcionalnih toaleta, prilagodbom infrastrukture i pružanjem usluga obučenih savjetnika.

5. Omogućiti pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama, te uslugama koje se tiču ishrane i reproduktivnog zdravlja.

1.1 Umrežiti adolescente i olakšati pristup uslugama savjetovanja u zdravstvenim ustanovama; povezati adolescente s klubovima adolescenata kako bi unaprijedili odnos prema zdravlju.

- Osmisliti materijale za obuke i module za obučavanje zdravstvenih radnika o pitanjima koja

se tiču razvoja adolescenata i dječjih brakova.

- Jačati svijest zdravstvenih radnika u selima o posljedicama dječjih brakova.
- Osporobiti 104 telefonske linije za savjetodavne usluge da između ostalog bave i problemima adolescenata.
- Osporobiti osoblje zdravstvenih institucija da pružanje zdravstvenih usluge prilagode adolescentima.
- Ojačati koordinaciju između odjela za zaštitu i zdravstvo kako bi se u škole uveli pregledi i usluge savjetovanja.
- Motivirati akreditirane aktiviste da kod adolescentkinja u selima jačaju svijest o negativnim zdravstvenim posljedicama braka i rađanja prije 18. godine.
- Osnovati klubove za adolescente i povezati ih s postojećim klubovima.
- Osmisliti i distribuirati smjernice za diskutiranje posljedica koje dječji brakovi imaju na zdravlje.
- Implementirati inicijativu s vršnjačkim edukatorima (u sklopu programa zdravstvenih usluga za adolescente) u odabranim distrikta.

1.2 Raditi s institucijama koje provode obuke kako bi u svoje kurikulume za obuku različitih medicinskih kadrova uključili seksualna i reproduktivna prava adolescenata.

- Osmisliti materijale o seksualnim i reproduktivnim pravima adolescenata, posebno adolescenata u braku.
- Integrirati materijale u kurikulume za obuke raznih medicinskih kadrova.

1.3 Poboljšati usluge planiranja porodice za adolescente, kako bi odgodili trudnoću i povećali razmak između trudnoća.

- Obučiti pružatelje usluga i terensko osoblje da adolescentima u braku pruže usluge planiranja porodice.
- Vršiti monitoring nad pružanjem usluga porodičnog planiranja adolescentima u braku.
- Ojačati kapacitete akreditiranih aktivista da mlade bračne parove motiviraju da odgode trudnoću i povećaju razmak između trudnoća.

1.4 Adolescentima u braku olakšati pristup zdravstvenim uslugama za majke i djecu na institucionalnom nivou i u zajednici.

- Obučiti pružatelje usluga i terensko osoblje da adolescentima u braku pružaju zdravstvene usluge za majke i djecu.
- Vršiti monitoring usluga za majke i djecu pruženih adolescentima u braku tokom terenskih posjeta.

1.5 Jačati kapacitete zdravstvenih radnika za rad sa žrtvama nasilja, posebno rodno zasnovanog nasilja.

- Integrirati materijale koji služe kao resurs u postupanju sa žrtvama nasilja, posebno rodno zasnovanog nasilja, u postojeće programe obuke zdravstvenih radnika.
- Koristiti revidirane module za obuke kako bi ojačali kapacitete zdravstvenih radnika.
- Otvoriti krizne centre po principu "sve na jednom mjestu" u više distrikta, kao u Jaipuru.
- Pratiti zdravstveni tretman i upućivanje žrtava nasilja.
- Integrirati indikatore u postojeće formate i mehanizme za monitoring.

6. Ponuditi mogućnosti za ekonomski razvoj i privređivanje.

6.1 Poboljšati implementaciju postojećih programa i šema koje nude obuke za usvajanje vještina i privređivanje i olakšati pristup adolescentima.

- Identificirati prepreke za pristup adolescenata (posebno djevojčica) postojećim programima i šemama koje nude obuke za usvajanje vještina i privređivanje.
- Promovirati postojeće programe.
- Pratiti napredak u olakšavanju pristupa postojećim programima za usvajanje vještina i radno osporobljavanje adolescenata.
- Saradivati s partnerima iz privatnog sektora, preduzećima i centrima za obuke i obrazovanje na osmišljavanju obuka za vještine tražene na tržištu rada.

6.2 Usmjeriti energiju mladih u svakom bloku na usvajanje stručnih vještina.

- Izraditi smjernice za osnivanje omladinskih resursnih centara u svakom bloku.
- Osnovati resursne centre u svakom bloku gdje će mladi moći usvajati stručne vještine.

6.3 Uključiti razvoj preduzetništva i finansijsku pismenost u školski plan i program.

- Osmisliti materijale o razvoju preduzetništva i finansijskoj pismenosti.
- Integrirati materijale u postojeći nastavni plan i program.
- Jačati kapacitete nastavnika da rade u skladu s revidiranim nastavnim planom i programom i facilitiraju sesije.

7. Pružiti adolescentima detaljne i primjerene informacije, životne vještine i lakši pristup uslugama.

1.1 Ojačati kolektiv djevojčica/dječaka adolescenata u svim šemama kroz komplementarne akcije.

- Procijeniti postojeće nedostatke i osmisliti aktioni plan za uklanjanje postojećih prepreka.
- Osmisliti originalne materijale i/ili ih prilagoditi postojećim materijalima.
- Implementirati aktioni plan i pratiti napredak u olakšavanju pristupa programima namijenjenim djevojčicama.
- Uspostaviti veze s postojećim klubovima za adolescente.
- Jačati kapacitete vršnjačkih edukatora/facilitatora, održavati sesije o materijalima i potaknuti interakciju s roditeljima i članovima porodice, posebno o dječjim brakovima.

1.2 Identificirati lokalne uzore koji će dijeliti svoje uspješne priče o savladavanju izazova.

- Identificirati lokalne uzore i omogućiti njihovu interakciju sa adolescentima oba spola.

1.3 Uključiti reportere koji su i sami adolescenti (Kishori reporteri) kako bi više izvještavali o inicijativama, studijama slučaja i uspješnim pričama iz adolescentskih programa i lokalnih inicijativa usmjerenih na zaštitu dječjih prava.

- Identificirati potencijalne reportere adolescente (Kishori reporteri).

1.4 Razviti partnerske forume u sklopu civilnog društva za zagovaranje prava djece i adolescenata.

- Uspostaviti komunikaciju s organizacijama civilnog društva i održavati redovne sastanke u svrhu zagovaranja za prava djece i adolescenata.

1.2 Ojačati matične uredе за registraciju brakova.

- Identificirati postojeće prepreke za prijavu brakova.
- Ojačati matične uredе za registraciju brakova.
- Vršiti monitoring registracije brakova u matičnim uredima.

1.3 Koristiti primarne i sekundarne podatke za dokazivanje prednosti odlaganja braka i nastavka školovanja i pružati zdravstvene usluge prilagođene adolescentima.

- Istražiti koji primarni i sekundarni podaci nedostaju za dokazivanje prednosti odlaganja braka i nastavka školovanja i pružati zdravstvene usluge prilagođene adolescentima.
- Doći do podataka i dokaza i podijeliti ih sa zainteresiranim stranama.
- Uložiti u kvalitativna istraživanja promjena koje se dešavaju u životima djevojčica kako bi procijenili učinkovitost različitih komponenti akcionog plana.

1.4 Povezati podatke iz različitih sektora o obrazovanju, zdravlju i zaštiti djece.

- Analizirati podatke koji se tiču obrazovanja, zdravstva i zaštite djece.
- Podijeliti analizu sa zainteresiranim stranama.

1.5 Razviti sistem za monitoring u zajednici koji će omogućiti praćenje napretka ka ispunjavanju indikatora koji se tiču djece.

- Napraviti portal za praćenje i registraciju pritužbi vezanih za dječje brakove.
- Razviti mobilnu aplikaciju za prijavljivanje dječjih brakova. Razviti sistem za monitoring u zajednici koji će omogućiti praćenje napretka ka ispunjavanju indikatora koji se tiču djece.
- Pratiti i procjenjivati napredak koristeći sistem za monitoring u zajednici.

8. Unaprijediti sistem upravljanja podacima kako bi omogućili praćenje indikatora vezanih za dječje brakove.

1.1 Razviti informacijski sistem upravljanja s indikatorima za praćenje intervencija usmjerenih na sprječavanje dječjih brakova.

- Razviti informacijski sistem upravljanja za praćenje intervencija usmjerenih na sprječavanje dječjih brakova.
- Vršiti monitoring napretka uz pomoć informacijskog sistema upravljanja.

9. Razviti međusektorski pristup i partnerstva kako bi se iskoristili dostupni resursi a programi za sprječavanje dječjih brakova postali praksa.

9.1 Razviti komplementarne mehanizme na nivou države i distrikta koji će različitim sektorima omogućiti koordiniranje šema i programa koji se odnose na djecu i adolescente.

- Održavati redovne sastanke odbora kako bi se olakšao monitoring i osigurala komplementarnost aktivnosti.
- 9.2 Uskladiti napore i resurse agencija Ujedinjenih nacija (UN), razvojnih partnera, akademskih institucija, nevladinih organizacija, civilnog društva i drugih u rješavanju pitanja dječjih brakova i štetnih praksi povezanih s ovim problemom.
- Organizirati redovne sastanke između Vlade Rajasthana, agencija UN-a, nevladinih organizacija, civilnog društva i drugih kako bi ostvarili sinergiju u borbi protiv dječjih brakova i drugih štetnih praksi koje iz njih proizilaze.
- 9.3 Saradivati s korporacijama i fondacijama kako bi programi za sprječavanje dječjih brakova postali standardna praksa.

- Prepoznati potencijalne mogućnosti za partnerstvo s korporacijama i fondacijama.
- Sklopiti partnerstva s korporacijama i fondacijama kako bi se programi za sprječavanje dječjih brakova integrirali kao standardna praksa u njihove vlastite programe i branše.

PREPORUKE ZA SPRJEČAVANJE DJEĆJIH BRAKOVA U BIH

Ekonomsko i socijalno osnaživanje djevojčica ključno je u borbi protiv dječjih brakova. U izradu sveobuhvatne strategije za sprječavanje dječjih brakova potrebno je uključiti i javni i privatni sektor kako bi implementacija najboljih praksi bila uspješna. U nastavku su navedene detaljne preporuke za rješavanje ovog problema.

1. Pooštiti zakonske odredbe i povećati novčane kazne koje se odnose na dječje brakove i implementirati strategije za sprječavanje dječjih brakova na nivou entiteta.

- 1.1 Vlade FBiH, RS i BD trebaju opozvati propise koji dozvoljavaju sklanjanje brakova sa 16 godina uz saglasnost roditelja. Važno je povećati iznos novčanih kazni i maksimalnih zatvorskih kazni od 2 do 3 godine, a kažnjavanje strana uključenih u sklanjanje dječjih brakova služiti će kao jače pravno sredstvo odvraćanja. Propisi o dječjim brakovima i prisilnim brakovima trebali bi uključivati i odredbe koje se odnose na zlostavljanje, silovanje, napad, otmicu i prinudu maloljetnika.

- Obučiti službenike u matičnim uredima o štetnosti dječjih brakova i uvesti im obavezu prijavljivanja dječjih brakova.
- Uvesti poticajne mjere za prijavljivanje dječjih brakova.
- Uspostaviti učinkovit proces ponjištavanja dječjih brakova.
- Razviti mehanizam zaštite za djevojčice koje su u riziku od dječjeg braka ili su već u braku.
- Uspostaviti proces registracije i prijavljivanja dječjih brakova (uključujući brakove djece s pripadnicima bh. dijaspore) te djece rođene u takvim brakovima.

- 1.2 BiH bi također u svakom entitetu trebala implementirati plan za rješavanje problema ranih brakova. Iako je jedinstvena strategija idealan pristup, to nije uvijek moguće postići, pa entiteti moraju uspostaviti efikasnu koordinaciju programa koji se bore protiv dječjih brakova. Ovu strategiju mogu predvoditi nove državne institucije posvećene pitanjima sigurnosti i zdravlja djece i žena, što uključuje implementaciju i monitoring.

- Razviti sistem za prikupljanje podataka o dječjim brakovima i intervencijama vlasti koji se mogu podijeliti sa zainteresiranim stranama.
- Uspostaviti krizne centre u više kantona namijenjene djevojčicama koje su u riziku od ranog braka ili su već u braku te im obezbijediti privremeni smještaj, savjetodavne i zdravstvene usluge, i

informacije o ranim brakovima.

- Unaprijediti objekte i centre koji pružaju usluge djevojčicama i ženama.

2. Jačati svijest o štetnim posljedicama dječjih brakova širom zemlje, posebno među zajednicama u kojima su zastupljeni takvi brakovi, i podržati djevojčice da samouvjereno podijele svoje mišljenje.

2.1 Da bi se sprječili dječji brakovi, važno je djevojčice informirati o njihovim pravima, štetnim posljedicama dječjih brakova i uslugama koje su im dostupne. Djevojčice moraju znati svoja prava i donositi odluke o vlastitoj budućnosti, bez obzira na kulturološke i vjerske norme te njihov socio-ekonomski status.

- Pokrenuti nacionalnu kampanju za jačanje svijesti o dječjim brakovima širom BiH putem radio kanala, TV kanala, društvenih medija i štampe kako bi informacije došle do kantona/regija s visokom, srednjom i niskom rasprostranjenosti ovog problema.
- Pobrinuti se da djeca budu upoznata sa službama, telefonskim brojevima, centrima, zdravstvenim ustanovama i osobljem koje ih može zaštititi i pomoći im ako su u opasnosti od dječjeg braka, prisilnog braka, zlostavljanja u porodici ili u drugoj opasnoj situaciji.

2.2 Djevojčice moraju biti ohrabrene da dijele svoje mišljenje o braku sa svojim roditeljima, starateljima i zajednicom. Neke od ovih djevojčica, kao što su Romkinje koje žive u neformalnim naseljima, bile bi spremne razgovarati s vršnjacima i mentorima o ovim pitanjima u sigurnom prostoru. Sigurni prostori djevojčicama će omogućiti da razgovaraju o braku i ostalim relevantnim temama, a ovakva druženja mogu biti organizirana na otvorenom ili u prirodi.

- Uvesti poziciju sličnu ASHA i dodijeliti ih svakom kantonu/području s visokom stopom dječjih brakova; to treba biti žena kojoj druge žene i djevojčice vjeruju i koja im može pružiti zdravstvene usluge i informacije.
- Identificirati osobe u lokalnoj zajednici koje mogu biti uzori djevojčicama; ove osobe mogu koristiti svoj utjecaj da govore o dječjim brakovima i posjećuju zajednice u kojima se sklapaju takvi brakovi.
- Poticati kreativne oblike samoizražavanja djevojaka i žena kroz pripovijedanje, pozorišne predstave i umjetničke izložbe.

3. Usmjeriti fokus na obrazovanje i pružanje ekonomskih alternativa dječjim brakovima.

3.1 Djevojke i žene moraju biti obrazovane, imati razvijenu svijest o vlastitom zdravlju i razumjeti posljedice ranih brakova. Ovo se odnosi na udate djevojke i djevojke koje su se udale prerano.

- Zdravstvene stručnjake i druge profesionalce, poput babica, uključiti u inicijative usmjerene na jačanje svijesti ovih djevojčica o štetnosti ranih brakova i trudnoća i pružanje informacija o mentalnom i reproduktivnom zdravlju.

- U svaki nastavni plan i program srednje škole ugraditi sadržaje koji se odnose na dječje brakove, ženska prava, rodno zasnovano nasilje i reproduktivno zdravlje. Učenici također moraju biti informirani o zakonskim odredbama koje se tiču dječjih brakova i uslugama dostupnim djevojčicama u stanju potrebe.

- Pobrinuti se da se djevojčice vrate u školu i završe školovanje. Nastavak obrazovanja i usvajanje vještina djevojčicama će pružiti mogućnost učešća na formalnom tržištu rada.
- Pružiti uslovnu pomoć koja ovisi o redovnom pohađanju škole i obuka za radno osposobljavanje u romskim i drugim zajednicama kako bi djevojčice odložile stupanje u rane brakove i nastavile obrazovanje. Nedostatak općeg i stručnog obrazovanja pogoršava diskriminaciju i Romima dodatno otežava pristup tržištu rada. Podrška djevojčicama da završe školovanje je važna; ta podrška može biti u obliku obroka, knjiga, ukidanja školarine ili materijalnih davanja.

3.2 Djevojčicama je potrebno pružiti obuke za usvajanje vještina i stručno osposobljavanje koje će im pomoći u ekonomskom osnaživanju i odlučivanju o vlastitoj budućnosti. Uslovna materijalna davanja mogu sprječiti ili odgoditi dječje brakove.

- Osmisliti inicijative koje će nuditi uslovne transfere novčanih sredstava kako bi potakli djevojčice i žene iz romskih zajednica na učešće u programima stručnog obrazovanja i usvajanja vještina.

4. Raditi sa zajednicama u kojima su dječji brakovi zastupljeni i uvesti programe koji ispunjavaju potrebe svih članova, uključujući dječake i muškarce.

4.1 Posjećivanje zajednica u kojima su zastupljeni dječji brakovi kako bi se smanjio otpor zajednice prema programima koji se bore protiv dječjih brakova.

- Angažiranje mentora/facilitatora iz lokalnih zajednica koji će pomoći u implementaciji inicijativa.
- Pristupi koji se koriste u kampanjama, intervencijama, inicijativama ili programima moraju biti kulturološki osjetljivi i moraju ih voditi informirani i obučeni pojedinci.
- Pobrinuti se da dječaci i mladići ne budu zanemareni u rješavanju problema dječjih brakova u BiH; iako su djevojčice obično mlađi učesnik takvog braka, svima treba pružiti iste informacije i usluge.

5. Omogućiti blisku saradnju sa svim nadležnim institucijama vlasti u BiH i dati prioritet radu u kantonima s najvećim stopama dječjih brakova.

- 5.1 Sljedeće institucije vlasti moraju pokazati političku volju da vode, podržavaju i finansiraju strategije koje imaju za cilj borbu protiv dječjih brakova:

FBiH

- Parlament FBiH: Predstavnički dom i Dom naroda
- Ministarstvo unutrašnjih poslova
- Ministarstvo pravde
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
- Ministarstvo finansija
- Ministarstvo zdravstva
- Ministarstvo rada i socijalne politike
- Ministarstvo razvoja i preduzetništva

RS

- Narodna skupština
- Ministarstvo unutrašnjih poslova
- Ministarstvo finansija
- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite
- Ministarstvo prosvjete i kulture
- Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju
- Ministarstvo porodice, omladine i sporta
- Ministarstvo privrede i preduzetništva

BD

- Skupština

Vijeće ministara BiH

- Agencija za ravnopravnost spolova BiH
- Zavod za javno zdravstvo FBiH
- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
- Ministarstvo pravde BiH
- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica
- Federalno ministarstvo zdravstva

- 5.2 Institucije vlasti moraju sarađivati s akterima iz privatnog i javnog sektora, uključujući organizacije civilnog društva i lokalne i međunarodne NVO, kao što su:

- Program podrške zaštiti ljudskih prava INSPIRE Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID/INSPIRE)
- Humanitarna organizacija World Vision International u BiH
- Društvo Crvenog krsta/križa BiH
- Crveni križ Tuzlanskog kantona/Hercegovačko-neretvanskog kantona
- Udruženje Marginia
- Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje XY
- Partnerstvo za zdravlje BiH
- Udruženje građana Action Against AIDS
- Edukacija za sve (EDUS)
- NVO "Demokratija-Organizovanje-Napredak" (NVO DON)
- Refugee Return Service
- Demokratski centar "Nove nade" Višegrad
- Udruženje građana "Nešto više"
- Fondacija lokalne demokratije
- Otaharin
- Romalen
- Bolja Buducnost
- REYN mreža (Romani Early Years Network)
- Projekt Integracija Roma 2020, koji implementira Vijeće za regionalnu saradnju
- Međunarodni monetarni fond (MMF)
- IRDB
- UNICEF
- UNESCO
- UNFPA
- Entitet Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women)
- Volonteri Ujedinjenih naroda (UNV)
- Svjetska zdravstvena organizacija (WHO)
- Ekonomski komisija Ujedinjenih naroda za Evropu (UNECE)

- 5.2 BiH bi se trebala fokusirati na regije u kojima su dječji brakovi najčešći, te na područja gdje žive veće zajednice Roma, kao što su Tuzla, Živinice i Lukavac. Ne treba zanemariti ni kantone i područja s malobrojnjom romskom populacijom. Gradonačelnik i Gradsko vijeće Grada Tuzle trebali bi se aktivno uključiti u inicijative za borbu protiv dječjih brakova.

